

ძირითადი სხდომების მომხსენებელთა თეზისები
Abstracts of the Main Session Speakers

სპარსულ და რუსულ ნასესხობათა
კოლოკვიალიზაციისათვის ქართულში
ON COLLOQUIALIZATION OF PERSIAN AND RUSSIAN
LOANWORDS IN GEORGIAN

ფატმან ანთაძე-მალაშხია
Patman Antadze-Malashkhia

ანდრო ნიანკინი
Andro Nyankin

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ნასესხობათა ადაპტაცია, სტილისტური
ნეიტრალობა, კოლოკვიალიზაცია

Keywords: adaptation of loanwords, stylistic neutrality,
colloquialization

ნასესხობათა ადაპტაცია სხვადასხვა (ფონოლოგიურ, ორთოგრაფიულ, მორფოსინტაქსურ, სემანტიკურ) ასპექტს გულისხმობს. ვფიქრობთ, ასევე უსათუოდ გასათვალისწინებელია ადაპტაციის სტილისტური მხარე და მისი განმაპირობებელი ფაქტორები.

M. Haspelmath-ისაა და U. Tadmor-ის მიხედვით, ხშირ შემთხვევაში, ნასესხობათა ადაპტაციის ხარისხი, სხვა ფაქტორების პარალელურად, უკავშირდება ნასესხობის სიძველეს (2009: 42). ამის გათვალისწინებით, ერთმანეთს შევადარეთ ქართულში გვიანდელი სპარსულიდან და რუსულიდან შემოსული ნასესხობები მათი სტილისტური ადაპტაციის, კერძოდ, კოლოკვიალიზაციის მიხედვით. ზემოხსენებულ დონორ ენათა ქართულთან ურთიერთობის ხანგრძლივობა ერთმანეთისგან დიდად განსხვავდება. სპარსული ისტორიულად ყველაზე უფრო ხანგრძლივად კონტაქტირებადი ენაა ქართულთან, ხოლო ქართულსა და რუსულს მხოლოდ ორსაუკუნოვანი, თუმცა ძალზე ინტენსიური ურთიერთობები აკავშირებთ.

ძველი და საშუალო სპარსულიდან შემოსულ ნასესხობათა მსგავსად, ახალი სპარსულიდან სეფიანთა პერიოდამდე (1501-1722 წწ.) შემოსული ნასესხობები ქართულში დამკვიდრებულია სტილისტურად ნეიტრალური ფორმით ან გამოსულია ხმარებიდან. რაც შეეხება სეფიანთა ეპოქასა და მის შემდგომ პერიოდებში შემოსულ ნასესხობებს, მათი ნაწილი ხმარებიდანაა გამოსული, მცირე ნაწილი ფუნქციონირებს სტილისტურად ნეიტრალური სახით, ხოლო უმეტესობა კოლოკვიალიზებულია.

ძველი, საშუალო და სეფიანთა პერიოდამდე ახალი სპარსულიდან შემოსული ნასესხობები შემონმეებულია მ. ანდრონიკაშვილთან წარმოდგენილი სიტყვების (1966; 1996), ხოლო გვიანდელი ნასესხობები ნ. ბართაიას მიერ გაანალიზებული ი. გრიშაშვილის „ქალაქურ ლექსიკონში“ დადასტურებული მასალის მიხედვით (2011).

რუსულიდან შემოსულ ნასესხობათა მოძიების წყარო, გარდა რუსულიდან შემოსული ევროპეიზმებისა და ინტერნაციონალიზმებისა, თანამედროვე ქართული ზეპირმეტყველება იყო.

კოლოკვიალიზებულ რუსულ და გვიანდელ სპარსულ ნასესხობათა ეტიმოლოგია მეტწილად სტილისტურად ნეიტრალურია. ქართულში მათი კოლოკვიალიზაციის მიზეზად ორ გარემოებას მივიჩნევთ: 1) ამ

ნასესხობათა მცირე „ასაკს“; 2) მათ შემოსვლას ზეპირმეტყველებითი გზით. როგორც ჩანს, ამ გზით შემოსული კოლოკვიალიზებული ნასესხობები მხოლოდ გარკვეული „დაძველების“ შემდეგ ნეიტრალიზდება სტილისტურად ან გადის ხმარებიდან.

სპარსულიდან ნასესხები კოლოკვიალიზმები ამჟღავნებენ არქაიზაციის ტენდენციას, რაც ბუნებრივად აიხსნება ქართულსა და სპარსულ ენებს შორის უშუალო ზეპირი კონტაქტების შეწყვეტით.

კოლოკვიალიზებული გვიანდელი სპარსული ნასესხობები, სემანტიკური თვალსაზრისით, მეტ-ნაკლებად გადააზრებულია, მაშინ როცა რუსიზმები ინარჩუნებენ ეტიმონის მნიშვნელობას. ამგვარ განსხვავებას ორი მიზეზი აქვს: 1) ქართული ენის სპარსულთან ურთიერთობის ხანგრძლივი, ხოლო რუსულთან ურთიერთობის ხანმოკლე ისტორია; 2) სპარსულსა და ქართულს შორის ცოცხალი კონტაქტის განწყვეტის ფონზე – რუსულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობების სიმჭიდროვე, რაც განაპირობებს ეტიმონისა და ნასესხობის მაქსიმალურ სემანტიკურ სიახლოვეს.

ლიტერატურა:

ანდრონიკაშვილი, მ. (1966). ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, I. თბილისი: „თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა“.

ანდრონიკაშვილი, მ. (1996). ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, II. თბილისი: გამომცემლობა „ირმისა“.

ბართაია, ნ. (2011). ქართულში შემოსული სპარსული ლექსიკა. თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“.

ჰასპელმათი, მ., ტადმორი, უ. - Haspelmath, M., Tadmor, U. (2009). Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook. Berlin: De Gruyter.

Adaptation of loanwords embraces diverse aspects (phonological, orthographic, morphosyntactic and semantic). In our opinion, attention should also be paid to the stylistic aspects of adaptation and its preconditions.

According to M. Haspelmath and U. Tadmor, in frequent cases, alongside with other factors, the degree of adaptation depends on the age of

a loanword (2009:42). Taking this into account, we have compared the loanwords borrowed by Georgian from late Persian and Russian with regard to their stylistic adaptation, namely, colloquialization. The contacts between Georgian the above-mentioned two languages are of different duration. Historically, Persian is a language with which Georgian had most longstanding contacts, whereas Georgian and Russian language contacts, although very intense, lasted only for two centuries.

Like the borrowings from Old and Middle Persian, the loans that penetrated into Georgian from New Persian until the Safavid period (1501-1722) are either outdated or belong to the neutral style. As for the borrowings of the Safavid epoch and later periods, some of them are no longer used, and only a minor portion function as stylistically neutral units, while their great majority is colloquialized.

The loans that penetrated into Georgian in the Old, Middle and New Persian of the pre-Safavid period have been verified based on the material provided by M. Andronikashvili (1966; 1996), whereas later loans have been verified using the material taken from I. Grishashvili's "Urban Dictionary" analyzed by N. Bartaia (2011).

Apart from the European words and international vocabulary, other Russian loans have been identified in contemporary Georgian oral speech.

The etymons of colloquialized Russian and late Persian loans are, in the majority of cases, stylistically neutral. In our opinion, there are two reasons for their colloquialization in Georgian: 1) the "young age" of the loans; 2) their penetration into Georgian via oral speech. As it seems, the colloquialized loans become outdated or stylistically neutral only after certain "ageing".

The Persian colloquialized loans reveal the tendency to become archaic. This is natural, because direct oral contacts between Georgian and Persian have long ceased.

Late Persian colloquialized loans have undergone semantic change to a certain extent, but Russian loans have preserved the meanings of the etymons. Such difference can be explained by the following reasons: 1) The longstanding contacts between Georgian and Persian, and a brief history of Georgian-Russian language contacts; 2) Close Russian-Georgian language

contacts, leading to utmost semantic closeness between etymons and loans, on the background of ceased live contacts between Georgian and Persian.

References:

- Andronikashvili, M.** (1966). Nark'vevebi iranul-kartuli enobrivi urtiertobidan, I. Tbilisi: Tbilisis universit'et'is gamomtsemloba. [Studies in Iranian-Georgian Language Contacts, I. Tbilisi: Tbilisi University Press].
- Andronikashvili, M.** (1996). Nark'vevebi iranul-kartuli enobrivi urtiertobidan, I. Tbilisi: Gamomtsemoba "irmisa" [Studies in Iranian-Georgian Language Contacts, I. Tbilisi: Irmisa Publishing].
- Bartaia, N.** (2011). kartulshi shemosuli sp'arsuli leksik'a Ioseb Grishashvilis kalakuri leksik'onis mikhedvit. Tbilisi: gamomtsemloba „art'anuji“. [Borrowings from Persian Vocabulary according to Ioseb Grishashvili's Urban Dictionary. Tbilisi: Artanuji Publishing].
- Haspelmath, M. & Tadmor, U.** (2009). Loanwords in the World's Languages: A Comparative Handbook. Berlin: De Gruiter.